

“27 MAYIS”ZEDE İŞÇİLER

28 Mayıs 2021

Yıldırım Koç

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık tarihinde önemli olaylardan biri, 27 Mayıs Devrimi sonrasında DP’li oldukları için işlerinden atılan veya başka bölgelere tayini çıkarılan işçiler ve sendikacılarıdır. Bu uygulama, bir taraftan işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi içinde 27 Mayıs öncesindeki partililiğin bir sonucuydu, diğer taraftan 1960’lı yıllarda partililiğe dayalı bölünmelerde etkili oldu.

27 Mayıs Devrimi sonrasında çok sayıda işçi ve sendikacı, DP’li oldukları için işten çıkarıldı. Türk-İş, 27 Mayıs Devrimi’ni “doğan inkılap güneşi” olarak onayladı ve alkışladı. DP’li Genel Başkan Nuri Beşer istifaya zorlandı. Ancak, 1960 yılı Kasım ayında toplanan Türk-İş 4. Genel Kurulu’nda alınan kararlardan biri, 27 Mayıs sonrasında siyasal görüşleri nedeniyle mağdur olan işçilerin ve sendikacıların sorunlarına çözüm bulunmasıydı.

Genel Kurul’dan hemen sonra, Türk-İş’in İcra Kurulu, Devlet ve Hükümet Başkanı Cemal Gürsel’i ziyaret etti ve kendisine bu konuda ayrıntılı bilgi verdi. Cemal Gürsel, işten atılanların işlerine iadesi ve nakledilen işçilerin de eski işyerlerine dönebilmeleri için gereken talimatları vereceğini söyledi. Ancak bu girişimden bir sonuç alınamadı.

Türk-İş daha sonra Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek’le görüştü. Yine sonuç alınamaması üzerine,

Türk-İş’i ziyaret eden Milli Birlik Komitesi üyesi Sami Küçük’e bu konuda bilgi verildi. Çalışma Bakanı Ahmet Tahtakılıç da bu konuyla ilgili olarak ziyaret edildi. (Türk-İş, **V.Genel Kurul Çalışma Raporu**, Ankara, 1964, s.37-39, çoğaltma). Türk-İş, siyasi nedenlerle işten çıkarılanların bir listesini de hazırlayarak yetkililere sundu.

Soruna çözüm ancak 1962 yılında sağlanabildi. “27 Mayıs”zedelerin sorununa çözüm bulunurken, 1950 yılından sonra siyasi nedenlerle işten çıkarılanların geri alınmaları sorunu da halledildi.

Yapılan girişimler sonucunda, Bakanlar Kurulu 27.2.1962 tarihinde şu özel kararı aldı:

“Milli Savunma Bakanı İlhami Sancak, İçişleri Bakanı Ahmet Topaloğlu, Bayındırlık Bakanı Emin Paksüt, Ticaret Bakanı İhsan Gürsan, Gümrük ve Tekel Bakanı Şevket Buladoğlu, Ulaştırma Bakanı Cahit Akyar, Çalışma Bakanı Bülent Ecevit, Sanayi Bakanı Fethi Çelikbaş, 27 Şubat 1962 günü toplanarak, Devlet kesimindeki işyerlerinde çalışmakta iken mensup oldukları siyasi partiler, siyasi inanış ve davranışları sebebiyle veya haklarındaki ihbar ve şikayet konuları bakımından nezaret altına alınmış oldukları için (İş Kanunu hükümlerine dayanılarak) işinden çıkarılan veya nakledilen Devlet kesimindeki işçileri yeniden iş sahibi kılmak üzere yapılacak işlem hakkında, Hükümet programına ve Bakanlar Kurulu’nun prensip kararına dayanarak, aşağıdaki noktalarda görüş birliğine varmışlardır.

“1-Durumları yukarıda belirtilen işçiler arasında, işten çıkarıldıkları devre bakımından veya siyasi inanışları bakımından hiçbir ayrılık gözetilmeyecektir.

2-Bu durumdaki işçilerin eski işlerine alınmalarını, ilgili Bakanlar, kendi Bakanlıklarına bağlı müesseselerin işveren durumundaki yöneticilerine tavsiye edeceklerdir.

3-Eski işlerinde veya eski işyerlerindeki benzeri bir işte çalıştırılmalarına, münhal olmadığı için veya işveren durumundaki idarecilerin gösterebilecekleri ciddi mahzurlar yüzünden imkan bulunamayanları tercihan aynı bölgede benzeri bir işte çalıştırmak üzere teşebbüse geçilecektir.

4-3'üncü maddenin gereğini yerine getirmek üzere, Bakanlık veya müesseseler; İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun da aracılığından yararlanarak, birbirleriyle işbirliği yapacaklardır.

5-Bu durumdaki işçilerden başka bir bölgede veya yurt dışında çalışmak isteyenler tesbit edilerek İş ve İşçi Bulma Kurumu'na bildirilecektir. Kurum kendilerinin isteklerini yerine getirmek üzere gerekli teşebbüslerde bulunacaktır." (Karayolları Genel Müdürlüğü'nün 28.3.1962 gün ve 50-D06932-085-126 sayılı yazısı eki)

Türk-İş yöneticileri 9 Ağustos 1962 günü Hükümet Temsilcileri ile bir görüşme yaparak, işçi sorunlarını görüştüler. Ele alınan konulardan biri de, "siyasi sebeplerle işten çıkarılanlar" idi.

Türk-İş'ten İbrahim Denizcier bu toplantıda şunları söyledi: "İbrahim Denizcier: 27 Mayıs'tan evvel ve sonra işten çıkarılmış olan işçiler mevzuunu bazı bakanlıklar halletmişlerdir. Bunlara teşekkür ederiz. Sanayi ve Milli Savunma Bakanlığı'ndakiler eski işlerine hemen iade edilmemişlerdir. Askeri işyerlerinde 70 kadar, Sümerbank'ta sayın Fethi Bey'in söylemesine rağmen Hereke fabrika müdürü elime yazılı bir emir gelmeden bunu kabul edemem demiştir. Soma ve Divrik'te de 3 sendikacı arkadaşımızın işlerine son vermişlerdir. (...) Bakanlıklar bu hususlarda belki gerekli emirleri vermişlerdir, fakat tatbikatı bakımından kuvveden fiile maalesef çıkmamıştır. Bu emir tekrarlanırsa bu arkadaşlar ıstıraptan kurtulmuş olurlar." (*Görüşme Tutanakları, 9 Ağustos 1962, 1962, s.11, çoğaltma*)

Sanayi Bakanı, bazı çıkartmaların siyaset dışı nedenlere bağlı olduğunu söyleyince, İbrahim Denizcier şu yanıtı verdi: "İbrahim Denizcier: Bazı müdürlüklerde siyasi sebeple çıkarıldıkları halde, siyasi sebeple çıkarılmamış hissi verilmek istenmiştir. Bazıları iftiraya kurban giderek mahkemeye gitmiş, fakat beraat ederek geldikleri halde müdürleri bunları aldirmama yoluna gitmişlerdir. Tekel'de de düne kadar almıyorlardı. Fakat enerjik vekilimizin müdahalesiyle, hayır, zararlı kimselerdir, dedikleri halde, bu defa almışlardır ve bu işyerinde huzur ve verim artmış, yuvalar da şenlenmiştir. Fabrika müdürleri bunları haksız olarak yapıyorlar. Onlar da biraz hüsnüniyet sahibi olsalar, bunların hepsi hal yoluna girecektir." (a.g.b., s.11)

Daha sonra çeşitli bakanlar söz alarak, kendi bakanlıklarındaki durumu özetlediler:

"Çalışma Bakanı: Ben bu konuda yaptığım tetkiklerde, disiplin dışı hareketlerini, kusurlarını gördüm. Ama, hükümet bütün bunları bile bile meseleyi halletme kararını almıştır. Bir işyerine particilik sokulup, disiplinsizlik olmuş ise, bu bir tutumun neticesidir. Bunda işçiyi mutazarrır etmek doğru olmaz. Bu meseleyi halle çalışırken, İşçi Konfederasyonu'ndan aldığımız liste üzerinde çalıştık. Ve Türk-İş'in bu sözünü doğru olarak kabul ederek, bunu esas kabul edip, siyasi sebeplerle çıkarılanları kati olarak belli olmasa bile, işlerine iade ettik. Mevzuun ekseriyeti halledilmiştir. Son müdahaleyle Merinos halledildi. İzmit Seka'da 9 kişinin durumu henüz hallolmamıştır. Bunda gerek işveren gerekse işçilerin rolü bulunmaktadır. Bunu da Sanayi Bakanı bu gibileri başka müesseselere yerleştirmek suretiyle halletmişlerdir.

"Milli Savunma Bakanı: Bize verilen listenin çoğu yerleştirilmiştir. Geri kalanların da isimleri verilirse meşgul olurum. Fakat badema bu mesele mahkemenin işi olmalıdır.

"Bayındırlık Bakanı: Siyasi sebeplerle işten çıkarılanların hemen alınmasını emretmiştim. Ve nakledilenleri de aileleri yanına nakle çalıştık. Bugüne kadar bir müracaat olmadı. Bu gibilerin müesseselerine de müracaatları lazımdır." (a.g.b., s.11)

Bakanların bu değerlendirmeleri üzerine, Türk-İş temsilcileri şu konuşmaları yaptılar:

"İbrahim Denizcier: Eskişehir şeker fabrikasında, Beykoz kundura fabrikasında 8 kişi işlerine alınmadı.

"Halil Tunç: Bizim verdiğimiz liste dışında artık biz isim getirecek değiliz. Bunların % 90'ı yerleşmiştir. % 10'u da yerleşirse bu mesele de kökünden halledilmiş olacaktır. Biz geri kalan isimleri Bakanlıklara verelim. Yerleştirme çareleri aransın.

"Ziya Hepbir: Petrol Ofis'te büyük hadiseler olmamıştır. Tek bir işçi çıkarılmamıştır. Ofisin idarecileri de bir gayret göstermemişlerdir. Ancak, siyasi parti temsilcileri bazı işçilerin çıkmalarına sebep oldular. Bunlardan iki tanesini biz de kabul etmiyoruz. Diğerlerinin alınması lazım. Sonra bunları uzak yerlere sevk edilenlerin de eski yerlerine getirilmelerini rica ediyoruz. Bazı fabrika müdürleri hissi hareket etmemelidirler. Bunu da kabul etmek zorundayız.

“Ethem Ezgü: Zeytinburnu fabrikasında (M.S.B.) hizmet müddetleri 13 ila 29 sene olan 46 kişi işinden çıkarıldı. Fabrika müdürü bunların Konya’da mutasavver 5’inci kademe için alındıklarını ve kademededen sarfınazar edildiğini ileri sürmüştür. 29 ila 32 sene çalışanların böyle tensikata uğratılması doğru olamaz. Burada da tamamen şahsi hareket edilmiştir...” (a.g.b., s.11 ve 12)

Bu toplantının ardından, Sanayi Bakanı Fethi Çelikbaş, Sümerbank, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu ve T.Selüloz ve Kağıt Fabrikaları İşletmesi’ne 5 Eylül 1962 tarihinde bir yazı yazdı:

“Hükümetin ilk günden itibaren siyasi sebeplerle işlerinden uzaklaştırılmış bulunan işçilerin tekrar eski işlerine alınmaları için gerekli teşebbüs ve temennilerde bulunduğu malumdur.

“1950 yılından itibaren Genel Müdürlüğünüze bağlı fabrika ve işyerlerinden siyasi sebepler altında işlerinden çıkarıldıkları iddia olunanların isimleri ilişik listede gösterilmiştir.

“İşletmeye herhangi bir şekilde zarar edebilecek bir harekette bulunmaları halinde mevzuat hükümleri dairesinde derhal işten uzaklaştırılmaları kayıt ve şartıyla, bir defaya mahsus olmak üzere bunların tekrar eski işlerine alınmaları ve eski işlerine alınmalarında çok büyük mahsur görülenlerin en yakın başka bir üniteye iş verilmesi,

“Bunlardan işten çıkarılırken aldıkları kıdem tazminatını defaten iade edecek durumda olmayanların emsali müesseselerde olduğu gibi kıdem tazminatlarının taksitlere bağlanmak suretiyle tahsili uygun görülmüştür.

“Gereğinin buna göre ifasını ve neticesinin bildirilmesini rica ederim.”

Türk-İş yöneticileri, Hükümet yetkilileri ile 18-19 Eylül 1962 günleri ikinci bir toplantı yaptılar. Sanayi Bakanı, bu toplantıda yaptığı konuşmada, siyasi nedenlerle işten çıkarılma sorununun kapsamını 1950 yılına kadar genişlettiğini hatırlattı ve sorunun çözümlenmiş olduğunu söyledi. İbrahim Denizcier ise şu konuşmayı yaptı:

“İbrahim Denizcier: Sanayi Bakanı siyasi sebeple işlerinden ayrılanlar konusunu hallettiğini söylediler. Fakat Milli Savunma’da 70 kişi vardır. Bunu umumi olarak Hükümetin ele almasını rica edeceğiz. Bu bütün müesseselere teşmil edilmelidir. Halihazırda Tekel camiasında bu durum mevcuttur.

“Ethem Ezgü: Askeri idarede yapılan iş tekrar bozulmaz prensibi ile askeri işyerlerinde çıkarılan işçiler tekrar alınmamaktadır.”(Görüşme Tutanakları (18-19 Eylül 1962), 1962, s.10, çoğaltma)

Bu sorunun daha sonraki aylarda büyük ölçüde çözülmüş olduğu, Türkiye Tütün Müskirat Gıda ve Yardımcı İşçi Sendikaları Federasyonu’nun 3 Aralık 1962 tarihinde bağlı sendikalara yolladığı bir yazıdan anlaşılmaktadır:

“27 Mayıs inkılabından sonra Tekel işyerlerinde İş Kanunu’nun 13 ve 16’ncı maddelerine ve Tekel iç yönetmeliğinin muaddel maddesine istinaden Tekel işyerlerinden 248 işçi muhtelif işyerlerine nakledilmiş ve bir kısmının iş akitleri feshedilmiş ve bir kısmı ise 13’üncü maddeye tabi tutularak tazminatları verilmiş ve işyerlerinden uzaklaştırılmışlardır.

“Federasyonumuz, bu haksız tasarrufu, işlemin yapıldığı tarihten itibaren derhal ele alarak savunmaya başlamış, kanun çerçevesi dahilinde gerekli mücadelesini yapmış ve müspet neticeye vararak sözü geçen İşçi Arkadaşlarımızı eski işyerlerine iade ettirmiştir.

“Bu haklı mücadelenin müspet yola girmesinde başta Türk-İş dahil olmak üzere Federasyonumuz ve Ona bağlı Teşkilatların tesanüdü, vahdeti büyük rol oynamıştır.

“Birinci kademe böylece sonuçlanınca, ikinci kademeye geçilmiş ve senelerce emek verdikleri ve bu emeklerinin karşılığı olan eski saat ücretlerini almalarının sağlanması safhasına geçilmiştir. Federasyonumuzun bu yolda yapmış olduğu uzun mücadele neticesinde, taleplerimiz gerek Bakanlık ve gerekse Tekel Genel Müdürlüğü tarafından kabul edilmiş ve 27 Mayıs’tan sonra İş Kanunu’nun 13, 16’ncı maddelerine dayanılarak iş akitleri feshedilen işçilerin eski saat ücretlerinin işe giriş tarihinden itibaren verilmesi karar altına alınmış ve bu hususta işyerlerine gerekli emir verilmiştir.

“Bu suretle mağdur arkadaşlarımız işe giriş tarihlerinden itibaren eski saat ücretlerini ve işe giriş ile emir tarihi arasındaki geçen farkları da almış olacaklardır.

“Bu yolda aksi bir işlemin tahakkuku halinde en geç bir hafta içerisinde Federasyonumuza bilgi verilmesini rica eder, tesanüdünüzün devamını temenni ederiz. Saygılarımızla.” (Türkiye Tütün Müskirat Gıda ve Yardımcı İşçi Sendikaları Federasyonu’nun 3.12.1962 tarihli yazısı, çoğaltma)